

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՅ

ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ

Մամուլը շարաժը մէկ անգամ պիտի հրատարակուի:
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինձիրլի—խան վերի յարկ
թիւ 48:
Դուրս երթալիք թերթից փաստայի ծախքը տաճողին վերայ է:

Տարեկան գին դահեկան կանխիկ 69
Վեցամեայ » » 53
Մէկ թիւը » փարայ 50
Մանուցմանց արդն է դահեկան 2

Թիւ 15

Ա. ՏԱՐԻ 1869

ՄԱՅԻՍ 1

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ ԽՆԴԻՐ

Սերաստիւյ կախ խնդիրը՝ այս օրերս դա-
նաղան դոյներ կառնէ: Ստանց պատճառները
արդէն ծանօթ ըլլալով ամենուն, հարկ չը մը-
նոր մանրամասնաբար յիշել:

Այս ծանրակշիւ խնդիրը՝ այն անմիջական
և կարեւոր խնդրոյ դասակարգութեանն է,
որք առանց հեռատեսութեան և զոհողութեան
չեն լուծուիր: Կամ սանկ ըսենք, առանց
գործնական և ազդու անօրինութեան չեն վեր-
ջանար:

Խառն ժողովը՝ անշուշտ քաջ գիտնալով թէ
մեծ խնդիրները, նաև մեծ պատասխանատու-
ութիւն ունին թէ օրինաց առջեւ և թէ պատ-
մութեան մէջ՝ ուստի առանց վարանելու որո-
շեց Սերաստիւյ նախկին փոխառ-աջնորդ Պեա-
րոս վարդապետը, անյապաղ 'ի Պօլիս կոչել:

Այս առթիւ քանիցս անգամ Մ. Տեղա-
պահ Ս. Հօր կողմանէ հեռադրուեցաւ և ա-
տակաւն կեղծուպատիր պատճառանօք ետ
ձգել կուղէ իւր գալուստը:

Պեարոս վարդապետը՝ մէկ կողմէն կեղծ աղ-
գասիրութիւնը իրեն վահան ընտրած, և միւս
կողմէն քանի մը բողոքող անձանց կ'աթնած՝
խառն ժողովոյն արդար որոշման գէմ կը զի-

նի, անոր մօրու քին կը խնդայ՝ նորէն հանրա-
գիր մը պատրաստել կուտայ տեղւոյն վսեմ.
Կուսակալին ուղղեալ, իբր թէ անով ժողովուր-
դը կ'անդրէ եղեր նորին վսեմութեանն միջ-
նորդել առ Պատրիարքարան Պեարոս վարդա-
պետը Պօլիս չերթալու մասին:

Վերջապէս չի գալու դրօշը կը պարզէ: Ի՞նչ
ծայրադոյն յանդգնութիւն:

Վարչութիւնը որ շատ կարող է, պիտի
կրնայ հանգուրժել այս անհնադանդութեան:
Ո՛չ, չենք յուսար, վասն զի իւր շրջահայեցու-
թեան պատիւ չը բերեր:

Օրէնքը և իրաւունքը միաձայն կը բողո-
քեն այսպիսի անձի մը ընթացքին դէմ:

Վարչութեան մը հրամանը՝ մատի վրայ առ-
նել ինչ կը նշանակէ, եթէ ոչ ըմբոստնուլ անոր
ժողովրդական կաղնութեանը դէմ:

Այս մասին ստոյգ ազդիւրներէ տուած տե-
ղեկութիւններս մեզ կը հաւատասնին թէ, Աղա-
բեկեան Մարկոս Էֆէնտին՝ չեմք գիտեր ինչ
միջոցով, Պեարոս վարդապետէն համոզուեր է
անոր հոս չը գալուն և Սերաստիւ մնալուն
ջան 'ի դործ դնել, իրեն աջակից ունենալով
մէկ քանի անձինք. որոցմէ Պ. Պ. Ի. և Պ. Յ. Ի
յիշեալ փոխառաջնորդին ազդալնաս դործե-
րուն վրայօք դրածներնին գեւ մեր քովը կե-
ցած են, զորս պատահաւ առթիւ եթէ հարկ ըլ-
լայ՝ կը հրատարակեմք:

Աղաբէկեան Մարկոս էֆէնտին՝ կարծեմք չէ թէ ասանկ մէկ վարդապետի մը կուրօրէն կուսակցութիւն ընելու համար, այլ Գեր. Եւրեմիա եպիսկոպոսի հետ չեմք զիտեր ինչ պատճառաւ աղէկ չըլլալուն և հոն պաշտօնով երթալ չուզելուն այս խոտորնակ դրից մէջ կը գտնուի:

Աղաբէկեան էֆէնտին՝ մինչդեռ ասկէ յառաջ կարապետ եպիսկոպոսի խնդրոյն նկատմամբ կը գրէ հոս թէ ինքը Աղգ. պաշտօնական մէկը չըլլալուն համար առանց Պատրիարքարանի հրամանին քննիչութիւն չը կրնար ընել, և՛ զարմանալով կըսենք, մինչդեռ Պատրիարքարանէն քննիչութեան հրահանգ մը դեռ առած չէ, Աղգ. վարչութեան որոշումները ետ առնել տալու համար կը հեռագրէ առ Ամեն. Տեղապահ Ս. Հայրն. որուն երբ անյաշող պատառխան մը կ'ընդունուի՝ դումարում մը կ'ըլլայ Մ. Ա. ին տունը, ուր ներկայ կ'ըլլան Մ. Ս. Ըսուածը և մէկ քանիներ. հոն փաղաքական ժողովը կ'ստիպեն որ իրենց չինած հանրագիրը ստորագրէ, բայց նա չընդունիր. Ուսումնական խորհրդոյ կնիքը մէկուն քով ըլլալով կը կնքէ, բայց Ուս. խորհրդոյ անդամաց մեծագոյն մասը կը բողոքէ յիշեալ ապօրինաւորութեան դէմ. այսու ամենայնիւ Անձնուէր ընկերութեան Մեծ. Տեսուչ էֆէնտին և Մեծ. Ատենապետ էֆէնտինն օգոյնն սպառնալիքներ կրնեն՝ որպէս զի 'ի պաշտօնէ ստորագրեն. և նորա ալ կը պատասխանեն թէ՛ Անձնուէր ընկերութիւնը քաղաքական և այլն գործերու չը խառնուիլ բաց 'ի այն կէտերէն՝ որ ուղղակի կամ անուղղակի իրեն կը վերաբերեն. Եւ այսպէս վէճերու անմիջամտութեան կանոն ունենալին թէ և կը ցուցնեն, բայց Պետրոսեանք կրկին խռովեալ կերպիւ կ'սպառնան:

Անձնուէր ընկերութեան և Ուսումնական խորհրդոյ վրայ եղած այս բռնաբարութեանց դէմ արդէն յիշեալ ընկերութիւնը և խորհուրդը բողոքեցին այս շարթու վարչութեան, և իրենց Պօլսոյ պաշտպան ընկերութեան՝ յատուկ նամակներով:

Եթէ դաւառներու մէջ այսպիսի միապետական բռնութեանց վործեր կրնեն նոյն խակ

պաշտօնական մարմնաց վրայ, որոնք Մայրաքաղաքիս ողջամիտ և յառաջադիմութիւնն սիրող մասին հետ թղթակցութեամբ յարաբերութիւն ունենալով՝ անոնց համակրութեանը և արդար պաշտպանութեանը միշտ արժանացած են. հապա որչափ եւս առաւել տառապանաց և միապետական հարստահարութեանց ենթակայ են անոնք, որ այս դիւրութիւններէն ալ զուրկ են:

Վերոյիշեալ աղգաւեր ընթացքի տէր մարդիկը կերեւայ թէ կուզեն իրենց կամքը չարաչար կերպով և մեքենայաբար ընդունել տալ անըզու մարդիկներու, և մինչեւ անգամ Աղգ. բարեխնամ վարչութեան որոշումները առ Դան կոխելու համար խեղճ և միամիտ ժողովուրդը իրենց գործիք ընել. ուստի Ամեն. Տեղապահ Ս. Հօր և Խառն ժողովոյ ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք այն անձին վրայ՝ որ պաշտօնական աղգարարութեանց դէմ դնելով յայտնի կապըստմելի և որ կենսական խնդիր մը 'ի նպատակիւ՝ կնճռալից և չփոթ կերպարանքի մը վերածելու համար անդուլ կը դործէ:

Վանէն եկած նամակներէն կիմանամք որ անցեալները Մոկացի Նէթօ անուն անձը սպաննող քիւրտը տեղւոյն կուսակալի ջանասիրութեամբ բռնուեր և շղթայակալ բանտարկութեան դատապարտուեր է:

Սակայն տեղւոյն դատաւորը ամէն ճիշդ կը թափէ եղեր զանի աղատելու. և ահա ասոր համար յատկապէս Կուսակալին ներկայանալով և ոճրագործը արդարացնելով պաշտպանել փորձեր է. սակայն արդարաւէր և հաստատամիտ բարձր. Կուսակալը անոր առաջարկութիւնը չընդունելէն զատ՝ ըստ արժանոյն յանդիմաներ է դատաւորը իրեն այս անիրաւ պաշտպանութեանը համար, հետեւաբար ոճրագործը բանտարկեալ մնացեր է:

Չմոռնամք նաև ըսել որ ոճրագործին եղբարքը Շէխի և Սիւլէյման պէկերը, որոնք այս սպանութեան խնդրոյն համար քննութեան ենթարկուած էին, արդարանալով երաշխաւորն առնուեր և թողուեր են:

— Տիրապետան Մկրտիչ եպիսկոպոսի դա-
նառնեցու՝ մանաւանդ Չէյթինի մէջ բացած
առիւթի-դպրոցի երեսն և տեսած ձեռքի-դպրոցի
կը եղող իւր հրատարակած մէկ տետրակին վը-
րայ, շատ մը գաւառային ժողովուրդներ վար-
չութեան բողոքելով մինչդեռ յիշեալ եպիսկո-
պոսի ըրածները անկայել կը դատուէր, միւս
կողմէն մի և նոյն ժողովին մէջ կ'իճուէր հան-
դանակութիւն մը ընելու համար նոր կոնգակ
մը տալ զոր առնելով ուղեւորներէ 'ի Մօլտովա-
լաքիս: Հակասութիւն հակասութեանց:

— Վանայ մեր թղթակցին կողմանէ զրկը-
ուած նամակի մը նայելով՝ տեղւոյն դպրոցաց
համար բարեկարգութեան ձեռնարկութիւն-
ներ եղեր, և նոր հոգաբարձութիւններ կազ-
մուեր են. կը գովմբ այսպիսի ազգօգուտ
ձեռնարկութիւններ, փափագելով որ գովելի
վախճան մը ունենան իրենց ջանքերը:

— Բալուցիք որ հիմայ յենի-դափու կիւ-
րակնօրեայ վարժարանը դասաւանդութեան կեր-
թան, դո՛հ չըլլալով ասով, իրենց Զուքուր-
չէշմէի խանը - որ բնակութեան տեղերնին է-
սենեակ մը վարձած և զիշերային վարժարան
ըրած են, մէջերնին կարողները՝ անկարողնե-
րուն դաս տալով:

Գովութեան արժանի Համամճի Սղամ ա-
ղան՝ սենեակին ամսական վարձքը իւր քը-
սակէն կը հատուցանէ, սրպէս զի իւր հայրե-
նակից երիտասարդները փասակար խաղերէ
հեռու մնալով՝ ուսումնականութեամբ զար-
դանան:

Ահա՛ Բալուցի Համամճի մը հայրենասիրու-
թիւնը:

— Ապրիլ 23 ուրբաթ օրը Պօլսոյ մաքսա-
տունը ելած ապրանքներուն մէջէն Սերաստիոյ
Ս. Նշան վանուց 4 կտոր թէ տպեալ և թէ
ձեռագիր հին մատենաները տեսնուեր են:

Մաքսատունը դանուող Սերաստացիները
ճակատնին իրենց վանուց կնիքը կրող և ներքե-
ւը սա յիշատակագիրը՝ «Եթէ ոք գողտցի կամ
վաճառեսցէ, կամ վանայս հանցէ, նզովեալ ե-
ղիցի և Աստուծոյ տեսոյն զրկեալ եղիցի եղի-
ցի»։ Գրուած այս մատենաները երբ տեսեր
են, չեն ուզած տալ՝ որով որ ուղղուած էր:

X

Երկու կողմէն բաւական վիճուելէն և Մայ-
րաքաղաքիս կրկին մաքսատունները տարու-
բերուելէ ետքը՝ վերջապէս մաքսապետը՝ այս
խնդրոյն լուծումը՝ այսպէս կը վերջացնէ:

«Մինչեւ որ Ազգ. Պատրիարքարանէն առ-
այս պաշտօնական տեղեկութիւն մը չը տրուի
և ոչ մէկու մը կրնան տրուիլ այս գրքերը»:

Այս տեսնուած թէ գիրքերուն և թէ հետը
դանուած կապերաներուն վրայով զանազան
կարծիքներ կ'ըլլուն. բայց մենք երբ ասու-
ղենք մեր կողմանէ, այն ժամանակը կը խօ-
սինք:

Առ այժմ սա՛ միայն կրնենք, որ Ազգ. վա-
նուց հնութիւնները ոչ կը ծախուին, և ոչ ու-
րիշի փոխ կամ ընծայ կը տրուին, ուստի այս
մասին ազգային Պատրիարքարանը պէտք է այս
իրողութեան ստուգութեանը գործնականապէս
ջանք ընէ, և մաքսատունէն տեղեկութիւն առ-
նելէն վերջը Սերաստիոյ նախկին փոխ-առաջ-
նորդ Պետրոս վարդապետէն և կամ նոյն տե-
ղւոյն Գաղաքական ժողովէն պէտք եղած բա-
ցատրութիւնն ուղէ:

Մեր նախնեաց ոսկեղինիկ և անդին աւան-
դութեանց վրայ արդարութեան սուրը կը հըս-
կէ՛ միշտ:

— Կարինէն մեզի եկած նամակները յոյժ
սրտաշարժ են՝ Գեր. Յարութիւն եպիսկոպոսի
իւր վիճակէն այսքան ժամանակ բացակայ գըտ-
նուելուն համար: Նոյնները հարկաւ Սղգախը-
նամ վարչութեան ալ ուղղուած են. Ամեն. Ս.
Հայրը ամեն ջանք 'ի դուրձ կը դնէ եղեր, կը
յուսամք թէ մօտ օրերս կարնոյ հափուսէր ժո-
ղովրդոց փափագը կը կատարէ՝ իրենց Գեր.
Առաջնորդը իր սիրեցեալ հօտին դարձնելով:

— Գեր. Խրիմեան և Երեմիա եպիսկոպոսաց
Պատրիարքարան զրկած գրերնուն նայելով՝
կարնոյ արդի կուսակալը իւր ազգահաճոյ
գործերով մեր ազգայնոց և բոլոր կարնոյ և
մերձակայ տեղերու բնակչաց համակրութիւնը
յինքն դրաւած, և նոյնի դերասպատուութեան
և գոհունակութեան և ջերմ շնորհակալութեան
արժանայած է:

— Մինչեւ ցնոր անօրինութիւն Սերաստիոյ
Առաջնորդական խնդրոյն լուծման, Ս. Նշանայ

վանուց միտքան Արժ. Յովհաննէս վարդապետը Պատրիարքարանի որոշմամբ Սեբաստիոյ առ ժամ. փոխ-Առաջնորդ ընտրուեցաւ որն որ միտնդամայն տեղւոյն կրօնական և ֆաղաքական ժողովոյ պիտի նախագահէ:

— Մինչդեռ Կ. Պօլսոյ մէջ գտնուող Եպիսկոպոսներ 'ի ներկայութեան Տեղապահ Ս. Հօր՝ — որ մայրաքաղաքիս պատրիարքական իրաւաւորութեան դարձադիրը և Յամենեան Տէրութեան երկրին մէջ գտնուող բոլոր հայերուն ներկայացուցիչն է, — Սեբաստիոնի ներկայութեանը կըսեմք, յաթու կը բաղմին, և նոյնպէս Տեղապահ Ս. Հօր իրաւասութեան տակ գտնուող գաւառաց Առաջնորդը՝ թէ եպիսկոպոս թէ՛ վարդապետը՝ եկեղեցեաց մէջ գահեր կը բաղմին և առանձին կը կրեն, ապա ուրեմն ինչո՞ւ Տեղապահ Սրբազան Հօրը յաթու չը բաղմին և դաւադան (սա) չը կրէ:

Եթէ ըստներ գտնուին թէ Տեղապահի համար սովորութիւն չկայ ամբողջաբար, առ այն պատճառով. — Տեղապահի մը Ս. Պատարադի ատեն յիշատակութեան ալ սովորութիւն չկար, որովհետեւ Տեղապահի մը նշանակութիւնը դեռ ազգը չէր գիտեր. հիմայ բոլոր աղայինք գիտեն թէ Տեղապահ ըսելը առժամանակեայ Պատրիարք ըսել է. ուստի ցկեանս Պատրիարքը ինչ արտօնութիւն, ինչ իշխանութիւն և ինչ պատիւ որ ունի՝ նոյնը ունի և Տեղապահ մը:

Այսպէս վաւերացուցած է Բ. Դուռը, և աղբն ալ այսպէս կը ճաննայ և կ'ընդունի, և այսպէս կուղէ դործադրուիլ, մանաւանդ Տեղապահ Ս. Հօր վրայ ունեցած ջերմ համակրութիւնը անսարքեր չը թողուր զինքը այս մասին զանցառութիւն ընելու:

Ասի մեր խմբագրական դիտողութիւնը չէ, այլ ընդհանուր ազգին կամքն ու խնդիրը՝ որուն վրայ խառն ժողովոյ ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք, անխնայ ըլլալով՝ որ պիտի հաճի դործադրել Ազգին այս կամքը և խնդիրը:

— Մտղմեան տիեզերահաշակ Առաքել վարդապետի Եպիսկոպոսը, տեսնելով մինչեւ ցարդ իրեն եղած խոստմանց անդործադրելի մնալը, ստիպուել է իւր վարդապետ

տէն ուղել իր առնելիքները. վարդապետը այժմ անկարող ըլլալը իմացնելով պարտաւոր հակ մը առաջ խոստացեր է թէ եւ, բայց վարդապետը իրեն տեղ աւելի աշխատող փոքրաւորի մը յաջորդելը տեսնելուն վրայ դայրացած բողբոջ մը Պատրիարքարան դիմեր և չորս խնդիր ներկայացուցեր է ըսելով որ եթէ այս չորս խնդիրները չը լուծուին, հինդերորդ ըսելիք մ'ալ ունի եղեր...

Կը յուսանք որ՝ Առաքել վարդապետը խոհական միջոցներ ձեռք առնելով չ'ստիպեր իւր Բ. փոքրաւորը՝ որ այս հինդերորդ խնդիրն ալ երեւան հանէ...

— Ամսոյս 26 ին Սամաթիոյ թաղէն չորս քահանայացու ալ Պատրիարքարան ներկայացուցին անոնց ձեռնադրութեան հրամանը առնելու:

Հետեւեալ օրը ասոնց ձեռնադրութիւնը եղեր է Գումգափուի դուռը Ս. Յարութիւն եկեղեցին, Տեղապահ Ս. Հօր ձեռքը:

Ջարմանք, եթէ Սամաթիոյ եկեղեցին ու թը քահանայի պէտք ունէր, ինչո՞ւ ուրեմն ու թը մէկտեղ չը ձեռնադրուեցան, մինչդեռ չորսը հաղիւ ասկէ ամիս մը առաջ քահանայացան:

Եեղ այնպէս կը թուի որ ասկէ առաջ ձեռնադրուածներուն դէմ թաղեցուց կողմէ բողբոջելուն համար այժմ սիրտերը շահելու մը առջ ունեց առաջարկած այս չորս անձերուն ալ ձեռնադրութիւնը արժան գատեր են:

Եթէ այսպէս շարունակուի, 'ի չնորհա այս ինչ կամ այն ինչ կուսակցութեան քիչ ատենէն եկեղեցիներուն մէջ ժողովրդոց թիւէն աւելի քահանայ պիտի գտնուի:

— Երզնկայի ստաւուաւոր ազգայնոց մը կողմանէ տեղւոյն առաջնորդական խնդրոյն նկատմամբ նամակ մը ստացանք, որուն միջոցաւ Ամեն. Տեղապահ Ս. Հօր ալ նամակ մը դրկուիլը խմանալով, աւելորդ կը համարինք մեզ եկած նամակին հրատարակութիւնը դործադրութեան հոգը Նորին Սրբազնութեան թողլով:

ԱՆԿԵԼՈՑ ԺՈՂՈՎ

Ծերունի Եպիսկոպոս մը Զատիկ օրերը անմիտ լինելով մնալէն յաւատարմութեամբ, իւր սենեակին մէկ անկիւնը քաշուելով, սա խօսքերը կը լսէր:

Հայ վաճառ, ապերախտ ազգ, քառասուն տարիէ ՚ի վեր իրեն ծառայելով մաղս ու մարտաքրս ճերմկեղնէս և քսան և չորս տարիէ հետէ Սրբազու պէս տեղու մը Առաջնորդ ըլլալով ամէն աշխատութիւն (կախողիկ լաւաշ ու տեղով), յանձն առած . . . և հիմա այսպիսի հրաշալի օրեր հեռի իմ վիճակէս, իմ ամէն կերպ միտմարտութենէս տասնիկ թշուառ մնամ: ո՛չ ո՛չ, աս լինելու բան չէ:

Գլխեմ գինչ արարից. պէտք է բոլոր անկեաները հրաւիրեմ ՚ի ժողով, և հոն աշխատինք դարման մը դանել մեր այս խեղճութեան:

— Այ՛ աղայ, (փոքրաւորը կանչելով և անուանց յանկ մը տալով) ասոնց մի մի նամակ դրէ, ուրբաթ օր ժամը 4 ին ՚ի Պատրիարքարանն ՚ի կաթողիկոսական սենեակին անպատճառ գանուելու:

— Վեր իմ գլխուն, ծառայ եմ: — Ըսելով փոքրաւորը կէս ժամէն 20 ի չափ նամակներ իր մեծաւորին ներկայացուց, և անմիջապէս ջրուելու հրամանն ընդունեց:

Ծերունի Եպիսկոպոսը՝ որ ժամադրեալ օրունան անհամբեր կ'ապասէր, հինգ շաբթի իրիկունան հայն ուտելէն և կուշտու կուռ ազգին օրհնութիւն կարդալէն ետքը՝ «Պատրիարքարան ամենայնի» ըսելով՝ ճամբոն բռնեց և առաւօտեան կոչնակի ձայնով Պատրիարքարանէն ներս մտաւ. ուր ամբողջ հաւաքուած էին հրաւիրեալները:

— Աստուած օղնական:

— Էւ Աստուած օղնական:

— Գլխեք թէ ինչու համար ուզեցի զձեզ հոս համախմբել:

— (Մխարբրան) Զգիտեմք:

— Մեր անկեղոցս վախճանն ինչ պիտի լինի, այսպէս զրկեալ մինչեւ երբ մնամք. պէտք է մտածենք ինչ ընելիքնիս:

— Շիտակը լաւ խորհրդէ մեր եղբայրը. սկսինք:

— Բայց գլխեք, որ կանոնաւոր ժողով մը պէտք է ունենայ իւր Ատենապետը և Ատենադպիրը:

— Լաւ, թող անկեղոց գլխի խաչատուր կաթողիկոսը լինի ատենապետ, և Թեքիրտազի Առաջնորդը՝ ատենադպիր:

— Ընդունեցինք սիրով:

— Էհ, ուրեմն սկսինք. արձանագրէ ատենադպիր, այս ընտրութիւնը:

Ըստ որոշման ժողովոյ . . .

Կը ու ու ու . . .

Կառք մը կուգայ, ցունաց Գեր. Փոխանորդը Պատրիարքարան կը մտնէ դատկական այցելութեան. հոն գանուողներուն սիրտը թունդ կընէ, մատակարարը շուկայ կը վազէ. Եսասի՛ն Դէրը որը տուները՝ որ մէկն ալ չեւեռէ՛ն և եղանի՛ն խանութները կիցնան շաւաղ և անուշ գանելու:

Նոյն միջոցին մատակարարը շուկան ճերմակեղն դնելու սակարկութեան վրայ — ճանրմ չեւեռի էղիցեալ էթմէ վէր, կէճ քալում, տահա երքանաճաք. սլիշիլէճէկ, տիքիլիպ բերտէ օլուպ եւերինէ թաքընաճակ, սաաթ իւշտէ տէ միսաֆիրիմիզ վար կէլեճէկ կըսէ — Փոխանորդ. հայր սուրբը կարասեաց հնութեանը ամբթէն շուարած որ անհաշիւ հրամայուները չգիտեր. դանձապետը անհաշիւ «բոլ զայ» կը պօռայ. Մարդար աղբարն ալ չկայ ըսիք, չկայ ըրիք չիք ընէք կըսէ:

Այս ալեկածութեան մէջ Մէկն ալ ինքնիրեն կողբայ ու կը հառաչէ երկուքուկէս միլիօն տաճկաստանի հայոց կեդրոնատեղոյն այս առաւելման անկարգ վիճակի մը մէջ գանուելուն վրայ. ո՛չ աղդէն ձեռնտուութիւն մը ո՛չ ալ յերկնից այցելութիւն մը եղաւ այս պաշտօնատեղոյն վրայ. դիւանատան անդամները գրիչը ձեռք չ'պիտի առնուն մինչեւ դրամ առնեն. բայց մէկէ պիտի առնեն կամ ո՛վ պիտի տայ և ահա՛ ամենամեծ մոմսուք մը կըլլայ. մէկ կողմէն ամենօրեայ հոգերը, միւս կողմէն օտարականաց առջիկ եղած պակասութիւնները տանը ներկայացուցիչը կը վհատեցնեն. . . . վերջապէս երկար կարճ կարելի եղածին չափ պատիւներ ընելով Գեր. այցելուն կը ճամբուի:

Ըստ որոշման անկեղոց ժողովոյն ընտրեցաւ զՍահարան:

կախարհիկան արհեստագործ, և զառամբնորդն Ռոստոմոնյի ապենադպիւր, որոյ վասն հասարակական արտադրելի հայեցելով է՛ Տեառնէ կար և կարողութիւնն :

Անկեղց ժողովը կսկսի և ատենադպիրը գըրիչը ձեռք կառնէ :

Ատենանը կը բացուի և ատենապետը կսկսի .
Ես նուազատա . . . :

— (Ամենքը մէկ բերան) Քաւ լիցի ծառայ ենք քուով վեհափառութեան :

— Որ հինգ տարիէ հետէ ո՛չ բարով լինէր անուամբ և եթ կաթուղիկոս եղանք, ամեն նեղութիւններէ ետք՝ ձգելով այն ազատ լեռներ ու սարեր, եկանք փակուեցանք այս սենեակին մէջ, սպասելով Աստուծոյ հրեշտակին որ ջուրերը յուղած ժամանակ մաքրուինք և Սոյ մեր վեհափառ եղբոր նման ուղեւորինք պրծնի :

— Ծառայ եմք . Ձեր այդ անդամալուծութեամբը չպիտի կրնաք Պրոպատիկեան փրկութիւնը գտնել . մեր եղբայրներէն մէկը պէտք է մնայ Ձեր քով, որ ՚ի յուզել ջուրը ախարհէն ընկեսցէ դքեզ յաւազանն . անհոգ կաց . այս կերպով անցեալ մայիսի 22^{րդ} օրը ժամը վեցը քառորդ անցեալ դու գքեզ հայրապետական դահլոյդ վերայ բազմեալ կը գտնաս :

— (Միաբերան) Ուրախ ենք, ընդունեցինք, արձանագրուի :

Ըստ որոշման ժողով . . . :

Դուռը բացուելով լրագիր մը կը նետուի զոր ատենադպիրը բանալով ածապարանօք կը սկսի կարդալ :

« Երբեք չենք ընդունիր ղոսաչատուրն ՚ի « կաթուղիկոս ո՛չ այժմ, ո՛չ յապա և ո՛չ ՚ի յաւիտեան :

— Ստորագրութիւնն ի՞նչ է :

— Աղթամարայ թեմական ժողովուրդք :

— Հայ անիծուկներ :

— Հայր ատենադպիր դործը դէշացաւ . ուստի վեհափառի համար ըրած արձանագրութիւնդ լիղէ :

— (Միաբերան) Մեր որոշումը որոշում է պէտք չէ յիշուի . և դուք մի ցաւիք վեհափառ տէր, թող ըսեն ինչ որ կուզեն . դու քու նպատակիդ կը հասնիս . յանցանքդ ի՞նչ է . մարդաստա՞ն կըսեն . եթէ դու մէկ, պատ-

մութեանց մէջ շատերը կան . եթէ նախորդիդ ողջութեան օծուի՞դ կըսեն, անոր ալ օրինակներ կան . լրագրաց ըրածը պօշպօղաղութիւն է . յիշէ դու այն խօսքդ որ յաճախ կկրկնես . « օրէնք ՚ի Սիօնէ ելցէ » . փառք տեառն, Սիօն լրագիրը քու վրայօք բան մը ըսած չէ եւ՛ : Դու տմեն ժողովի բեր այն խեղճ վանեցիքը, լեցուր Պատրիարքարան, թող պուռն կանչեն և ահա քիչ ժամանակէն գործդ կը լմննայ :

— Խօսք կ'ուզեմ վեհափառ ատենապետ :

— Հրամայեցէք . խօսքը Պայադիտու առաջնորդինն է :

— Պէ՛ կէօզիւմ, ահագին կաթողիկոսք, խօս խօճա եպիսկոպոսք հէման Պատրիարքարանէն կանչելնինի, ուղի կիյնաք, հէ՛ մի վարպետութիւն չունիք . հա՛ ֆարաղա զիտ ալ կանչեցան իջայ Արզրում, քիչ մը թեթեւցայ և ալ տարակոյս չունիմ ետ դառնալուս :

— Խօսք կուզեմ ներեցէք . պայադիտոյին կուշտ կուշտ կը խօսի . կարծեմ առանց քննութեան Պատրիարքարանի ելեալ գայե՞նք չէ հանդիպեր :

— Տղայ, ջուր մը :

« Ըստ որոշման ժողովը ջուր մը . . . »

— (Ամենքը մէկ տեղ) քա՛հ քա՛հ քա՛հ :

— Խնդացէք եղբարք, լալը երդնկայու առաջնորդին բաժինն է . հինգ տարուան մէջ չորս անգամ երթալ դալ . վաստկածը վրայ տալ, կուռիլ աշխատիլ և վերջապէս հարիւր ոսկի պարտքի տակ ընկճիլ :

— Քեզ ալ խղճալու է այ՛ էֆէնտիւմ, ծախէ ունեցածդ, տո՛ւր պարտքդ :

— Տնաւեր, չոր գաւազանէս՝ զատ բան մը չը մնաց . և եթէ Պատրիարքարանի գրութիւնը չը յիշեցնէր առեալ զվեղարն և գէլուն ըսելով՝ դուցէ անոնք ալ հոն մոռնայի . որոշողը չէ քեզ :

— Իրաւունք ունի . լա՛ւ դիմացաւ . տես նուա՞ծ է երդնկայու մէջ առաջնորդի մը գերեզման . երդնկա՞ որ Առաջնորդը գիմաւորելու համար փառաւոր հանդէսներ, խոկ ճամբելու համար « Բեյլէ ձի մը ունի » : Ծատ աղէկ որ Հայր Սուրբը թէեւ պարտքով, բայց պատուով մեկնեցաւ :

— Երզնկայու Առաջնորդին համար կրօնն որ ոսկի բաղում ունի :

— Ատամ դ՛ս ալ, խաչատուր կաթողիկոսի համար ալ կրօնն . թէեւ կաթողիկոսինը չեմ գիտեր, սակայն Երզնկայի առաջնորդին համար գիտեմ և կը խոստովանիմ որ քոն ունի բայց հոգ չունի :

— Արձանագրէ՛, Պայագլիտցիին համար :

Ըստ որոշման Ժողովոյ որոշեցա՛մ կրկին հասարակել Ձառանքարն Պայագլիտոյն ՚ի պաշտաման իւր ՚ի շնորհ Վարդապետին իւրան :

— Արձանագրէ՛, Երզնկայու Առաջնորդին համար, դադարիլ :

Ըստ որոշման Ժողովոյ որոշեցա՛մ զառանգորդն Երզնկայոյն ՚ի պաշտման վանն առհասարակ քրտնելոյ և վանն որակել որակել ճշմարիտ խոսելոյ, չոր երբեք չը յօժարէ անկեցայ Ժողով :

— Է՛յ ես սպասելու ժամանակ չունիմ . կոնդակ ՚ի ձեռքին, աչք բերանդին յոյս իմ հրաշքին, երթամ լըջ ընել այն կակուղ ոսկին, Մոլտավիտա անին . եթէ ողջ մնայի, գիտցէք որ աշխարհ լուսաւորեցի . Հալապ, Անդապ, Ուրֆա, Քիլիս, Զէյթունի դպրոցներ ցաւ եղաւ սրտիս :

— (Միաբերան) Կեցցեն, լուսաւորիչք փլուրտիստանու, հեղինակդ հրաշից, արձագրովի :

Ըստ որոշման Ժողովոյ վայելէ՛ գրքնաւան աշխարհուն լինան փնտրելուս Բարեբաբին, սաղանայի շարքերին և փայլեցայանէ՛ զնա առաւել քան զքո փայլեցան էրնա արդեն ՚ի հայելոյն իւրոյ, և ճաղկէ՛ դէ քեռամբ նորին Բաղեալ անքոյ վարժարանին կայցեն և ծնացեն ՚ի յառաջադիմութեան :

(Ատենագլխիւրը զանգակը զարնելով) կրսէ հանգիւտ : Անմիջապէս սիկառները կը շինուին, և քանի մը վայրկեանէն բոլոր նստողները Ս. Եղիսի նման ամպերուն մէջ կը ծածկուին :

— (Զանգակի ձայնով) Տղայ՛ .

— Ծառայ եմ :

— Ս՛յ տղայ նեղացանք, մեզի մէկ մէկ դուստիարակապտուղի օշարակ բերէք է՛ :

— Պատրաստ է տէր իմ :

— Դաստիարակապտուղը չը կըցնէք իմանալ :

— Այսինքն հօգայ եւեթի :

— Կեցցեն, բառարանդ հայկազնեան : Ծառան կը բերէ օշարակները և ատենագլխիւրը բարկութեամբ մը կրսէ, ծօ ուր է լրումն լուսնինները :

— Պատրաստ է տէր :

— Խնդրենք ի՞նչ կը նշանակէ և այդ բառը :

— Այսինքն է Խոսադէյ :

Ատենագլխիւրը (ժամացոյցը նայելով) օրս տարածամեալ է, սկսինք գործի :

— Ուրեմն լսեցէք տեարք իմ և հարք, յա՛մին հազար ութ հարիւր վաթսուներորդի ութ թերորդի ՚ի վերուստ կոչեցայ զաստիճան վարդապետականի, ընդունելով զգերագոյն շնորհն ձեռամբ Սրապիոնի եպիսկոպոսի, բայց քիւլահահագոյցն Եդեսեան չընդունեալ զիմա վարդապետութիւն, յետ բազում անարդանս առնելոյ, յօդուածաւ իմիք կասկածելի եցոյց զիս յաջս ազգին, և պիղատոսական անպարտութեամբ լուացեալ զձեռս իւր Կիլիկիոյ յաջս շեալ ՚ի մի կողմ գիտեր թէ զինչ լինելոց իցէ ծնունդ իւր այլանդակ յղութեան :

— Վախճանն զի՞նչ եղեւ հայր տիվրիկեան :

— Տահա զինչ լինիցի . խապեր ՚ի Պատրիարքարանից, ելեալ գայցես . բազում փարայից անջատեալ եղէ թափառական, արայան սօրան ոչ գոյ . տեսայ զի օլաճակ չէյ տէյիլ, փաթըռտըյա պաշլատում . նէ տէրսին օ՛ կիլիկի թէլէկրաֆ վուռուլտու վէ վարդապետ օլտուղում այնա կիպի կէօրիւնտիւ :

— Եդեսեանի բրածը անիրաւութիւն . արձանագրէ՛ :

Ըստ որոշման Ժողովոյ ընդունա՛մ է ՚ի շար վարդապետ անուան Տիվրիկեան :

— Ես տրուպս և խեղճուկս առաջնորդ Տիվրիկի, ազգային խնդրով եկեալ եմ, հարցանող փնտռող մաֆիչ . թնդանթագուռն նստեալ, համբարձի զաչս իմ ՚ի լերինո ուստի՛ եկեսցէ ինձ օգնութիւն :

— Արձանագրութիւն :

Ըստ որոշման Ժողովոյ քեռն օգնութեան կառուել պարբեր զեպին Տիվրիկի :

— Լուարուք և ինձ տեարք . ես կարգեցայ Առաջնորդ վիճակին խորբերդու, յետ սակաւ ժամանակաց եպիսկոպոսացեալ պսակեցայ ընդ խորբերդու . սակայն յափշտակողն

Պետրոս կորդեայ 'ի ձեռաց զպսակիչն իմ:

— Անխղճութիւն, արձանագրուի:

Ըստ որդման ժողովոյն, զեպիսկոսոսն խորհրդոս ան-
յապաղ պարտի որաւանալ վիճակն իւր և Պետրոս անաւանալ 'ի
որդման յայնմէ:

— Զիման վիճակ է աղւոր, Գաւթայ վանք
վառաւոր: Հայոս է լաւալ, պատմեմքեղ եւ
վալ գիւղերէս ցրուած ցորենս եմ ժողոված:
անհոգ անտարբեր կեանք եմ վայելած: Եթէ
զիս մերժեն՝ զանոնք կանխածեմ, իսկ եթէ ըն-
դունին, ես եւս կորհնեմ: Վայ թէ ես երթամ
և Գերձան իյնամ, բուրգն ու մորթ խուղեմ,
կաթն ու միան ուտեմ և դեղնուկ ոսկի պի-
տի հաւաքեմ:

— Կեցցեն: այս ապերախտ աղւորն այնպէս
պէտք է: հաստ բարակ մէկ զին: արձանագրուի:

Ըստ որդման ժողովոյն Գերձանն առաջնորդն իրեն իւր
պաշտօնին աշակերտելը վարձատր երեւալով, անջնական
որոշեալութեան կարգ է:

— Կամաց խօսիմ ըսելիքս, որ չլսուի ձայն
նիկս: փոքրաւորս ինձ տալման, Մալաթիա-
ցիք զիս պիտի տանին վալլահի: Կրկին կոն-
դակ տուին առ ահի: առի ծախեցի՝ հաւկիթ
բաժնեցի, կանանց մատանի՝ ձրի ցրուեցի, վա-
սակի թուան ձեռքն ինկայ դերի, թէ եւ կըռ-
ուեցայ, բայց ետքը բերի: տեսայ որ վնաս
ինձ պիտի հասնի, լուի ու միջիկ խօսքս ետ
առի: Եւ արդ- ես կերթամ կրկին Մալաթիա,
և եթէ լսէք կրկին զաղալայ, մընէք դուք եր-
բէք խաւովն ըստայ: զի ուր կայ չփոթ և խառ-
նակ մէկ ձայն, հաւաստի եղիք Առաքելն է
այն:

— (Ծախահատրութեամբ) Կեցցեն վարդա-
պետդ ամենաճարակի: արձանագրուի:

Ըստ որդման ժողովոյն արձանագրեցաւ պատմաբան
Մալաթիայ բարձրացողանէլ զապիճան Միսակն Եպիսկոպոս-
ոսն իման ժամն անհամարապէս ճարտիկութեան:

— Զիս ալ լուարուք: Սըվաղու խնդիր աշ-
հածանօթ: Երկար ժամանակ իյնալ ելլելէ ե-
տեւ վերջապէս հակառակորդացս իշմն առի,
բայց վերադառնալս գծուար կերելի: ոհ...:

— Մի վնաստիք հայր, ամենքս ուխտած ենք
չուտել և չըմպել, զՁեզ դարձունել, արձանա-
գրուի:

— (Եսասխմի մարդարը դրանք դրսէն)
չ'ուտել չըմպել, լաւ խապէր է այդ: թող մնայ

մեզիկ բոլոր մեր բարիք:

Ատենագրիւրը երեսը դրան դարձունելով
քշ...: Դո կըսէ և կ'արձանագրէ:

Ըստ որդման ժողովոյն վճարեմ գլխաւորապէս որոշեալ-
նորդն Սըվաղու դարձել պաշտօնապէս զին:

— Է՛յ ճանրմ: տուք առիք ձեր բաժին,
չը մտածեցիք մեր մասին: Սվաղ, Պայաղիտ և
Բասէն չընալ, ցանկէն դուրս մնայ մեր խեղճ
Թէքիրտալ: Ս. Թաղաւորէն շատ հեռու
մ'երթար, կե՛ր արը ուրախ լըր, ալ բան մի հո-
գար: իրաւունք է ինձ աւելի ողբալ, զի կոր-
սընցուցի հանգիստ իմ եան դալ: այն Ս. խաչ
թաղի անխիղճ ժողովուրդ, խեղին ձեռքէս
թաղման կողոպուրտ:

— Վա՛հ զրկեալդ Թէքիրտաղու: արձանա-
գրուի:

Ըստ անհարձ որդման Անկէսայ ժողովոյն յառաջիկայ
շաբթեաւս պարտի որաւանալ առաջնորդն Թէքիրտաղու 'ի
ծայ հայրենի վիճակն իւրոմ:

(Ատենագրեալը ոտք ելլելով) այսօր եղեւ
փրկութիւն տանս այսմիկ: ահա՛ մեր արտմու-
թիւնք փորատեցան, ինչպէս կըսէ Գաւթ.
եղերձ յինէն զքուրձ իմ և ինձ զդեցոյց ուրա-
խութիւն: պահենք այս միութիւնը մեր մէջ
որպէս զի մեր թշնամեաց յաղթենք, թող մեր
այս օրուան հոգեկցորդ միութեան վկայ մնան
այս բաղմահատոր դրքերը որոնք ահանատես
և ահանջալուր եղան մեր խօսուածոց: դոցուի
ատեանը և դուք երթայք 'ի խառովութիւն և
խառվարաբն եղիցի ընդ մեզ ընդ ամենեւեանս
ամէն: (Գուռը բացուելով ետսախմի մը կը
մտնէ) Ծառայ եմ, ինչու խամար էդքան ու-
շացաք, բրդուճ մալ: պիտի դայի ձեզիկ դիւս
խանել:

— Ինչո՞ւ ծո՛:

— Վալլախ չը գիտիմ, խեղ մը վարդա-
պետներաց ձեռքիէն ես կ'իտնամ ինչ քաշեցի:

— Որո՞նք էին:

Բասինու, Իզմիտի, Պաղտատու, Սվաղու
Պիյեսու ու Օխաննէս, իւր քիլիսէյու Մինաս,
Մալաթիայ կղեմես տախանէ պիլէյուսմիսեմը...:

— Ի՞նչ ըսին:

Ժողով պիտի անենք ըսին: — (Միաբերան)
Փա՛նք տեսա՛ն: փոխանակ անկեալ և անդործ
հոգեւորականք նուաղեալ երթալով կը շատ-
նան:

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՅՐԵՆ

ԴԷՈՐԳ. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐՈՔՅԵԱՆ